

УДК 378. 126

**COMPETENCE AS A COMPONENT OF SPECIALIST TRAINING IN
INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION
КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Trojan N./ Троян Н.Д.

teacher / викладач

*Municipal Institution «Uman Taras Shevchenko Professional College of
Education and Humanities of Cherkasy Regional Council»*

33, Nebesna Sotnia, 20 300

*КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж**ім. Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»**вул. Небесної Сотні, 33, 20 300*

Анотація. У статті розглядаються роль, значення і зміст різних видів компетентності майбутніх фахівців. Здійснюється порівняльний аналіз складових і проявів компетентності. Наводяться моделі компетентності майбутніх фахівців та загальні ознаки професіоналізму. Виділяються тенденції компетентностей майбутніх фахівців. За результатами дослідження пропонуються заходи для підвищення рівня компетентності випускників вищої школи.

Ключові слова: компетентність, майбутні фахівці.

Вступ.

В останні роки в науці активно досліджується феномен компетентності майбутніх фахівців. Це пов'язано, зі зміною вимог ринку праці до фахівця в будь-якій професійній діяльності і з процесом модернізації освіти. Компетентність майбутніх вчителів, шляхи, методи її формування та розвитку досліджуються соціологами, психологами, педагогами. (Н.Кузьмин, А.Марков, А.Хуторский та ін.).

Компетентність як сформована здатність, достатня, щоб жити комфортно, професіоналізм, уміння нестандартно мислити й спілкуватися, набуття особистого досвіду, впевненість у собі, розвиток здібностей, глибокі знання – це досить не повний перелік якостей майбутнього фахівця, умов для прийняття методично правильного рішення, забезпечення психологічно та організаційно обґрунтованого педагогічного управління.

Основний текст.

У сучасний період розвитку інформаційного суспільства в Україні істотно зростають вимоги до кваліфікації та якості підготовки майбутніх фахівців. І це природно, оскільки одним з наслідків технократичної революції у світі стало загострення проблеми соціальної некомпетентності. Ця категорія давно входить до апарату соціальної психології і в цьому розумінні відображає, передусім, рівень адаптованості особистості до конкретних соціальних умов [2].

Компетентність і професіоналізм є головними чинниками суб'єктної реалізації особистості. При цьому регулюючим фактором професійного зростання та творчої активності майбутнього вчителя є самосвідомість як комплекс уявлень та суджень студента про самого себе, про вміння, навички і можливості особистості.

Саме цим обумовлюється актуальність орієнтації освітньої підготовки на особистий розвиток майбутніх фахівців. Зміст такої підготовки базується на гуманістичних засадах професійної діяльності, бажаних якостях особистості, творчої активної діяльності в межах відведеної компетентності [1]. Сукупність таких уявлень складає концептуальну модель творчого професіонала. Отже, майбутня професійна діяльність як явище суспільного характеру повинна розглядатися в соціально-психологічному аспекті під кутом зору фундаментальних концепцій.

Слід зазначити, що в психологічній літературі можна зустріти різні тлумачення поняття професіоналізм діяльності. Деякі вчені ототожнюють поняття „професіоналізм” і „майстерність”, інші розглядають його як певний рівень сформованої майстерності, ототожнюють його з поняттями „самоосвіта і самовиховання”, готовність і самовдосконалення.

Під компетентністю розуміють інтегральну якість особистості, що виявляється у загальній здатності і готовності її до будь-якої діяльності, заснованої на знаннях і досвіді, які отримані у процесі навчання і соціалізації і орієнтовані на самостійну і успішну участь у діяльності.

У професійній діяльності під компетентністю розуміється міра відповідності знань, умінь і досвіду особистості певного соціально-професійного статусу реальному рівню складності виконуваних ними завдань і розв'язуваних проблем.

Вперше компетентність як поняття було введено у педагогічну термінологію Дж. Равеном (1984). Аналізуючи соціально-психологічні проблеми функціонування британського суспільства, вчений дійшов висновків про необхідність зміни неадекватних переконань, очікувань, цінностей і установок у суспільстві і про типи мотивації сучасного суспільства. У трактуванні Дж. Равена компетентність це специфічна здібність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії у конкретній предметній галузі і включає вузькоспеціальні знання, предметні навички, способи мислення, відповідальність за свої дії. Дж. Равен ввів поняття вищих компетентностей, які, незалежно від того, в якій конкретній сфері вони проявляються – припускають наявність у людини високого рівня ініціативи, здатності організувати інших людей для досягнення поставлених цілей, готовність оцінювати, аналізувати соціальні наслідки своїх дій тощо. Суттєвою ознакою природи компетентності, Дж. Равен вважав її властивість проявлятися в органічній єдності, з цінностями людини, тобто за умови глибокої особистісної зацікавленості людини у даному виді діяльності.

Дж. Равен виділив тенденції *компетентностей*:

- розуміння цінностей і установок по відношенню до конкретної мети;
- контроль своєї діяльності;
- залучення емоцій у процес діяльності;
- готовність і здатність навчатися самостійно;
- пошук і використання зворотного зв'язку;
- впевненість у собі;
- самоконтроль;

- адаптивність;
- відсутність почуття безпорадності;
- схильність до роздумів про майбутнє;
- звичка до абстрагування;
- увага до проблем, пов'язаних з досягненням поставлених цілей;
- самостійність мислення, оригінальність;
- критичне мислення;
- готовність вирішувати складні питання;
- готовність працювати;
- дослідження навколишнього середовища;
- готовність покладатися на суб'єктивні оцінки та ризикувати;
- відсутність фаталізму;
- готовність використовувати нові ідеї та інновації для досягнення цілі;
- використання інновацій;
- впевненість у доброзичливому ставленні суспільства до інновацій;
- установка на результат і перспективи;
- наполегливість;
- використання ресурсів;
- довіра;
- ставлення до правил поведінки;
- здатність приймати рішення;
- персональна відповідальність;
- здатність до спільної роботи заради досягнення мети;
- здатність спонукати інших людей працювати спільно заради досягнення поставленої мети;
- здатність слухати інших людей і брати до уваги те, що вони говорять;
- прагнення до суб'єктивної оцінки особистісного потенціалу;
- готовність дозволяти іншим людям приймати самостійні рішення;
- здатність вирішувати конфлікти і суперечності;
- здатність ефективно працювати в якості підлеглого;
- терпимість по відношенню до різних стилів життя оточуючих;
- розуміння плюралістичної політики;
- готовність займатися організаційним і громадським плануванням.

Дж. Равен компетентність представляє як феномен, що складається із компонентів, відносно незалежних від інших, які відносяться до різних сфер (когнитивної, емоційної тощо), і ці компоненти компетентності у різних співвідношеннях детермінують ефективну поведінку майбутніх вчителів. При цьому Дж. Равен відмітив значення мотиваційної складової, виділивши ціннісно-мотиваційні аспекти особистості як системостворюючий компонент компетентності [3].

Розглядаючи проблему професіоналізму вчені акцентують увагу на загальних ознаках професіоналізму:

- володіння спеціальними знаннями про цілі, зміст, форми, методи та засоби навчання та виховання;
- формування спеціальних вмінь на всіх етапах навчальної діяльності;

- володіння спеціальними якостями особистості, які дозволяють здійснювати процес педагогічної діяльності та одержувати певні результати.

Розглядаючи зміст компетентності фахівців, слід відзначити складну, динамічну систему мотивів, особистісних цілей, що постійно розвиваються. Вона містить індивідуально вироблені стратегії, засоби орієнтації у дійсності та підходи щодо вирішення завдань і включає такі компоненти [4]:

- компетентність діяльності, спілкування та саморозвитку особистості фахівця;
- професійну творчу діяльність;
- системне та модельне мислення як необхідну умову організації та здійснення педагогічної діяльності при вирішенні складних нестандартних завдань;
- конкретно-предметні знання, що є основою формування компетентності;
- праксеологічну, рефлексивну та інформаційну діяльність при вирішенні різних проблем професійної діяльності.

Компетентнісний підхід в сучасній вищій школі надає широкі потенційні можливості для підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Такий підхід відображає уявлення про складові та інтегральні характеристики навчання, має ширше тлумачення і, окрім традиційних знань, умінь та навичок за окремими курсами і дисциплінами, передбачає використання гуманістичних, духовних, естетичних, культурологічних, мотиваційних та інших детермінант, спрямованих на досягнення вищого рівня знань і творчої діяльності.

Компетентність різні автори розглядають у конкретному тлумаченні. У вузькому розумінні вона трактується як володіння знаннями, що дозволяють судити про будь-що компетентно, висловлювати авторитетне судження [5]. З іншого боку, компетентність розглядається як рівень досягнення компетенцій, тобто тих вузлових питань, стосовно яких фахівець має належні знання і досвід. Згідно з поглядами Е. Шейна, компетентність є однією з восьми основних кар'єрних орієнтацій, що пов'язана з наявністю здібностей і талантів у певній галузі. Ці люди прагнуть визнання своїх талантів, яке має виражатися в статусі, що відповідає їх майстерності [4].

Дослідження структури компетентності дозволяють виокремити діяльнісну та комунікативну її підструктури. Перша включає знання, уміння, навички і засоби здійснення спілкування у межах суб'єкт-суб'єктної моделі взаємовідносин учасників навчального процесу.

З психологічної точки зору, успіх визначається як відношення намірів до досягнень. Чим ближчим є досягнення до намірів, тим сильніша задоволеність від успіхів, тим більше подобається робота, життя та й людина сама собі. Велике бажання та зусилля на підготовку фахівців допоможуть розвивати навички до потрібного професійного рівня. Навіть талант без певного рівня бажання або підготовки швидко дискваліфікується, або людина буде заздрити тим, хто працює із задоволенням.

Важливим різновидом компетентності фахівців педагогічного профілю є соціальна компетентність. Для її формування і розвитку необхідно опанування

цінностей соціальної роботи, які є найважливішою складовою у діяльності не тільки практичного соціального працівника, менеджера, психолога, а й викладача відповідних фахових дисциплін. В такому сенсі соціальними цінностями слід вважати етичні вимоги до представників певної професійної діяльності [3].

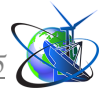
Результати здійснених досліджень стали основою для вироблення заходів для підвищення рівня інтегральної компетентності фахівців закладів вищої освіти. Стосовно першочергових змін, які необхідно провести у вищій школі, важливе місце належить підвищенню рівня професійної компетентності кадрів та оптимізації процесу їх оновлення. Для підвищення рівня компетентності професорсько-викладацького складу у сучасному закладі вищої освіти слід реалізувати заходи:

- ✓ вважати пріоритетом та використовувати діяльнісний підхід до формування різних видів компетентності при підготовці фахівців;
- ✓ розробити та запровадити систему психолого-педагогічної підготовки фахівців вищої школи з врахуванням змін і відповідальності з метою гармонізації і забезпечення відповідності кваліфікаційних, професійних та особистісних вимог моделі підготовки сучасного фахівця-професіонала;
- ✓ здійснити структурування навчально-методичних та науково-методичних матеріалів для освітньої та науково-дослідної роботи, спрямованих на формування відповідних видів компетентності студентів;
- ✓ удосконалити форми суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу з врахуванням принципів, функцій та їх психологічних особливостей;
- ✓ запровадити постійний зворотний зв'язок за допомогою моніторингу навчання протягом всього періоду підготовки майбутніх фахівців, що дозволить відстежувати зміни діяльності груп та поведінки кожного студента на заняттях, а також розглядати результати навчання, тобто зміни у знаннях, стосунках і поведінці учасників навчального процесу;
- ✓ розробити і запровадити в навчальний процес комплекс диференційованих заходів щодо формування у майбутніх фахівців різних видів компетентності.

Перспективи подальших соціально-психологічних досліджень компетентності як складової підготовки сучасних фахівців в гуманітарному ВНЗ полягають у поглибленому дослідженні чинників мотивації навчання в межах суб'єкт-суб'єктної моделі організації навчального процесу в сучасній медійній освіті, спрямованій на формування гармонійної висококомпетентної особистості професіонала.

Висновки.

В сучасній соціально-психологічній та психолого-педагогічній науковій літературі формування та розвитку компетентності майбутніх фахівців базується на гуманістичних засадах щодо завдань професійної діяльності, бажаних якостей особистості, творчої активної діяльності в межах відведених видів компетентності. Сукупність таких уявлень складає концептуальну модель творчого професіонала. Отже, компетентність – системне утворення, що

стосується когнітивної та емоційної сфери особистості, яке впливає на формування компетентності майбутнього фахівця, який, формується в умовах спеціального розвиваючого середовища.

Література:

1. Кіпень В., Коржов Г. Викладачі вузів: соціологічний портрет. – Донецьк: Астро, 2001. – 199 с.
2. Шевчук О. Роль цінностей у підготовці фахівців соціальної сфери // Схід, 2004. - № 1 (59). - С. 62 – 6.
3. Казмиренко В. Т. Социальная психология организаций: Монография. – К.: МЗУУП, 1993. – 384 с.
4. Олефір В. О. Діагностика професійної компетентності персоналу організації: когнітивний підхід // Наукові записки інституту психології імені Г. С. Костюка в 3-х томах. – Т. 3. – За ред. академіка С. Д. Максименка.- К.: Главник, 2005. – С. 256 - 259.
5. Руденко О. В. Підвищення компетентності працівників освіти у спілкуванні // Наукові записки інституту психології імені Г. С. Костюка в 3-х томах. – Т. 3. – За ред. академіка С. Д. Максименка. - К.: Главник, 2005. – С. 477 – 482.

Literature:

1. Kipen V., Korzhov G. University teachers: a sociological portrait. - Donetsk: Astro, 2001. - 199 p.
2. Shevchuk O. The role of values in the training of specialists in the social sphere // East, 2004. - No. 1 (59). - P. 62 - 64.
3. Kazmyrenko V. T. Social psychology of organizations: Monograph. - K.: MZUUP, 1993. - 384 p.
4. Olefir V. O. Diagnostics of the professional competence of the organization's personnel: a cognitive approach // Scientific notes of the H. S. Kostyuk Institute of Psychology in 3 volumes. - T. 3. - Under the editorship of academician S. D. Maksimenko. - K.: Hlavnik, 2005. - pp. 256 – 259.
5. Rudenko O. V. Increasing the competence of education workers in communication // Scientific notes of the Institute of Psychology named after H. S. Kostyuk in 3 volumes. - T. 3. - Under the editorship of Academician S. D. Maksimenko. - K.: Hlavnik, 2005. - pp. 477 – 482.

Abstract. *The article examines the role, meaning and content of various types of competence of future specialists. A comparative analysis of components and manifestations of competence is carried out. Competence models of future specialists and general signs of professionalism are presented. Competence trends of future specialists are highlighted. Based on the results of the study, measures are proposed to improve the level of competence of graduates of higher education*

Keywords: *competence, future specialists*